

Философия илимдеринин доктору даражасын изденип алуу максатында 09.00.11 – социалдык философия адистиги боюнча даярдалган Акматов Өмүрзак Сарытайовичтин “Философиялык антропология алкагындагы гуманисттик парадигмалардын социожаратылыштык жана социомаданий табияты” деген аталыштагы диссертациялык кол жазмасына аталган иштин илимий консультанты философия илимдеринин доктору, профессор А.А.Бекбоевдин

ПИКИРИ

Акматов Өмүрзак Сарытайовичтин философия илимдеринин доктору даражасын изденип алуу максатында 09.00.11 – социалдык философия адистиги боюнча даярдаган “Философиялык антропология алкагындагы гуманисттик парадигмалардын социожаратылыштык жана социомаданий табияты” деп аталган иши өзүнүн ички логикасы, ойлом материалы жана ырааттуу жалпыланган концептуалдуу натыйжалары боюнча татаал теориялык парадигмаларды, алардын кыйма-чийме байланышын камтып турат. Философиялык антропологияны туюндуруп, анын семантикалык сегментин түзгөн гуманисттик парадигмалардын “мазмундук талаасы”, ал парадигмалык кубулуштардын социожаратылыштык жана социомаданий өбөлгөлөрү тарыхый процесс менен логикалык процессти, абстрактуулук менен конкреттүүлүктү айкалыштыруунун негизинде ырааттуу изденген.

Философиялык антропология адамдын маңызы менен жашоосунун, тиричилик менен тириктин бирин-бири өбөлгөлөгөн, бирин-бири танган алакасына таянып, адамды жалпы маңыз катары карап иликтей тургандыгы, адамдын аны курчап турган дүйнөдөгү (табияттагы, коомдогу) ордун, максатын жана жашоосун аныктаары диссертацияда жөндүү негизделген.

Диссертациялык иштин абстрактуу формада туюндурулган фундаменталдуу логикасы төмөндөгү жагдайларга негизделген: а) конкреттүүлүк (философиялык антропология) кандайдыр нерсе же кубулуш эмес, көп кырдуулуктун (гуманисттик парадигмалардын) биримдиги, абстрактуулук (гуманисттик парадигмалар) обочолонгон акыл эстин формасы эмес, ал конкреттүүлүктүн (философиялык антропологиянын) салыштырмалуу өз алдынчалыкка ээ бир жактуу, толук эмес көрүнүшү

(моменти); б) «логикалык» менен «тарыхыйлык» же логикалык процесс менен тарыхый процесстин абстрактуулуктан конкреттүүлүккө өтүү аркылуу тогошу (төп, дал келиши) даяр, өзүнөн-өзү боло калчу нерсе эмес, ал узак түйшүктүү теориялык изилдөөлөрдүн натыйжасы. Диссертантын пикири боюнча, гуманисттик мазмундагы парадигмалардын сциожаратылыштык жана социотабияттык өбөлгөлөрү кайчылаш карама-каршылыктардын “күрөшү” же тезиси, антитезиси жана синтези болгон тарыхый-логикалык процесстин көрүнүшү болуп эсептелет.

Жогоруда белгиленген теориялык пайдубалдын натыйжасында диссертациялык иштин түйүндүү ойлом объектиси – философиялык антропологиянын жандуу табияты гуманисттик парадигмалардын негизинде тастыкталган: карама-каршылык анын өнүгүү булагы экендиги, ал ага тиешелүү ички карама-каршылыктардын күрөшү аркылуу өнүгө турган кубулуш экендиги белгиленет.

Диссертациялык иштин биринчи бөлүгү (биринчи бап) “Философиялык антропология: илимий-аналитикалык синопсис жана философемалык формалары” деп аталып, бул аталган бөлүктүн алкагында философиялык антропологиянын абстрактуулуктан конкреттүүлүккө умтулган тармактык-концептуалдык “кыймылы” тиешелүү илимий адабияттарды жалпылоо аркылуу дааналанат. Философиялык антропологиянын тарыхый-эволюциялык сегменти болгон анын философемалык көрүнүшү кыргыз кыртышынын ойлом материалдары аркылуу иликтенет.

Диссертациялык кол жазманын экинчи бөлүгү (экинчи бап) ойтүшүнүктүн тарыхын чыныгы тарых менен салыштырбай туруп иликтөө мүмкүн эмес экендигин, ошондой эле, чыныгы тарыхты ал жөнүндөгү түшүнүктөрдү аңтарбай туруп түшүнүү мүмкүн экендигин, “социожаратылыш” жана “социомаданий” түшүнүктөрүнүн философиялык антропологиядагы көрүнүшү аркылуу айгинелейт. Коомдун табийгый, имманенттүү эволюциясы жана аны менен удаалаш-канатташ өнүгүп келген маданий кубулуштардын кантип, кандайча философиялык антропологияны

мүнөздөй тургандыгы тастыкталат. Диссертанттын пикирине ылайык, “философиялык антропология адамдын табиятын жана маңызын иликтеген тармак катары, конкреттүү адамологиянын абстрактуу жагдайы (көрүнүшү, кубулушу, туундусу) катары “табият менен социумдун” жана “социум менен маданияттын” бирин-бири танган, биринен-бирине өткөн илимий-теориялык туундусу болуп эсептелет”. Ушул эле бапта философиялык антропологиянын концептуалдык маңызы – антропологиялык философиянын теориялык өзгөчөлүгү, таалимат формалары же башкача айтканда анын түшүнүктүшүнүмдөр системасы иликтенип, “философиялык антропология деген эмне” деген түйүндүү суроонун жандырмагы чечмеленет. Философиядагы антропология, диссертациялык иште жүйөлүү белгелегендей, – адам маңызын туюндурууга багытталган илимий тармактардын теориялык натыйжаларын логикалык жактан жалпылоонун натыйжасында жаралган жана анын квинтэссенциясы “адам – эмне” деген суроо-парадигма менен байланыштуу. Бул баптын кийинки параграфында жашоо маңызы – бул адамдын баалуулуктарынын жана стратегиялык максаттарынын системасы экендиги, жашоо маңызы адамдын бардык иш-аракетинин негизги багыты, интегратору, адамдын иш-аракетин, анын жашоо образын, жолун, тагдырын тандоону аныктай тургандыгы айгинеленет. Адам антропологиясынан айрымаланып жашоо антропологиясы “болумдук мотивдер” менен өбөлгөлөнөөрү, “болумдук мотивдер” адамдын биосоциалдык табияты менен түшүндүрүлөөрү тастыкталат. “Адамды өркүндөтүү” парадигмасы илимий чөйрөдө кеңири талкууланып, биоэтиканын борбордук маселеси катары каралып, ал парадигма азыркы учурда постгуманисттик философиялык тенденциянын алкагында адамдык өнүгүүнүн приоритеттүү багыты экендиги жүйөлүү белгиленет. Гуманисттик этика – адамдын жан дүйнөсүнүн татаал эволюциясын – жакшылык менен жамандыктын, адилеттүүлүк менен адилетсиздиктин, эркиндик менен кулчулуктун, бакыт менен бактысыздыктын, кумар менен ырахаттын табиятын жакшыраак түшүнүүгө жол ачат.

Төртүнчү бапта иштин илимий логикасы конкреттүүлүктөн абстрактуулукка багытталып, “адам табиятынын постклассикалык долбоору” жана “гуманисттик этикадагы адам доктринасы” деп аталган абстракциялар же көп кырдуу философиялык антропологиянын аталган эки кыры талданат. Адам табиятын түшүнүүнүн классикалык “объективдештирүү” ыкмасы постклассикалык экзистенциалдык ыкма менен алмашканы, объектиге эмес субъектиге басым жасоо концепциясы талданат. Постклассикалык философиялык антропология адам турпатын аныктаган отө маанилүү жагдайларга – тагдыр, жашоо жана олүм экзистенциалдарына, адам жашоосунун мааниси жөнүндөгү болмуштун көйгөйлөрүнө басым жасай тургандыгы негиздүү белгиленет. Анткени, диссертанттын пикирине ылайык, аталган жагдайларды аңдабай туруп, адамзат жашоосунун жеткилең стратегиясынын оптималдуу моделин иштеп чыгуу мүмкүн эмес.

Жалпысынын диссертациялык иште философиялык антропология – адамдын маңыздык турпатын, адамдык маңыздын тегин, табиятын мүнөздөгөн экзистенциалдарды, адам жөнүндөгү татаал түшүнүктү, адамдын өзүнүн өзүнө болгон мамилесин, анын табиятка, коомго, башка адамдарга болгон мамилелрин иликтеп, туюндура турган илимий тармак экендиги таасындалган. Аталган иштин өзгөчөлүгү – антропологиялык философиянын концептуалдык сегменттери болуп эсептелген гуманисттик парадигмалардын учурдун натыйжасы катары талданышында.

Албетте, айрым бир кемчиликсиз илимий иш бобойт, анткени чындык, акыйкаттык мезгилдин закымына жараша толуктала турган салыштырмалуу кубулуш. Бул диссертациялык иште да ойдун мазмунуна бир аз көлөкө түшүргөн стилдик так эместиктер, диалектикалык логиканын алкагына анчейин коошпгон жалпылоолор бар, бирок бул кээ бир принципалдуу мааниге ээ эмес кемчиликтер иштин жалпы илимий-теориялык деңгээлине кедерги боло албайт, тескерисинче алар иштин татаалдыгын тастыктап турат.

Пикирдин корутунду бөлүгүндө жыйынтык таризинде баса белгилей турган жагдай, философия илимдеринин доктору даражасын изденип алуу

максатында 09.00.11 – социалдык философия адистиги боюнча даярдалган Акматов Өмурзак Сарытайовичтин “Философиялык антропологиянын алкагындагы гуманисттик парадигмалардын социожаратылыштык жана социомаданий табияты” деген аталыштагы диссертациялык иши ЖАКтын тиешелүү талаптарына толук жооп берет жана диссертант философия илимдеринин доктору даражасына татыктуу.

Илимий консультант,
философия илимдеринин доктору, профессор:

А. А. Бекбоев

А. А. Бекбоевдин кол тамгасын тасмактайым
Окумуштуу катчы Арзнкулов Ж.К. / Ашрф /